

4. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля. Частина 2. Навчальний посібник / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360 с. – Режим доступу до джерела: http://info-library.com/book/26_Pedagogika_ukrainskogo_doshkillya_Chastina_2.html

5. Терещенко Т. А. Сутність взаємодії школи та сім'ї у формуванні особистості учня / Т. А. Терещенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти / М-во освіти і науки України, Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 16 (21). – С. 208-211.

Науковий керівник: д. пед. н., доцент Ніколаєску І. О.

А. Ю. Шендрик

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

На початку ХІХ століття українські жінки, так само як і жінки в Європі, ще не мали права отримувати вищу освіту. Проте, з середини ХІХ століття на фоні загальних ліберальних змін постає так зване “жіноче питання”, яке полягало в переосмисленні ролі жінок і проявлялось в прагненнях останніх до особистої та економічної свободи, утвердження в суспільному житті. Активні жінки, в більшості із забезпечених та прогресивних сімей вищих кіл суспільства, все частіше прагнули до саморозвитку, науки, громадської діяльності тощо і необхідною умовою було наявність вищої освіти. Подібний стан спостерігався і в Російській імперії, до складу якої входила більша частина території сучасної України. Тож, розвиток вищої жіночої освіти на теренах України залежав саме від імперської влади. У 1860-х рр. жінки отримали право відвідувати лекції в університетах на правах вільних слухачок, що не давало ні ґрунтовної освіти, ні права працювати на державних посадах чи займатися науковою діяльністю. Через це доводилось виїжджати до європейських країн, де жінки мали змогу здобувати освіту нарівні з чоловіками. Російський уряд, занепокоївшись поширенням серед студенток іноземних університетів революційних поглядів, видав указ про обов'язкове повернення до Російської імперії. Очевидно, перед владою постало питання щодо вищої освіти жінок, яке можна було розв'язати двома шляхами: дозволити слухачкам відвідувати університети (яких на території України було три — в Києві, Харкові і Одесі), зробивши їх спільними для обох статей, або створити нові заклади окремо для жінок. Влада обрала другий шлях і, таким чином, були започатковані Вищі жіночі курси (ВЖК), які надавали освіту, наближену до університетської, але при цьому не гарантували ніяких прав, пов'язаних з вищою освітою. Фактично, це були громадські навчальні заклади, яким уряд відмовився надавати матеріальну чи будь-яку допомогу, але при цьому контролював їх діяльність. Організовувались курси спільними зусиллями самих жінок і прогресивних прибічників жіночої освіти, в основному професорів та представників інтелігенції.

Першим таким закладом на території України стали Київські вищі жіночі курси, які розпочали свою діяльність у 1878 р. Аналогічні спроби були також з боку професорського складу Харківського та Одеського університетів, проте дозволів на відкриття так і не було отримано. У перший рік на Київських ВЖК було створено два відділення: словесно-історичне та фізико-математичне, на які загалом вступило 324 курсистки. Викладачами курсів стали професори Київського університету, які читали лекції за вже напрацьованим матеріалом, тож сама якість викладу на ВЖК не була нижчою порівняно з університетом, що підтверджує і висока успішність курсисток. Особам, які закінчили вищі жіночі курси видавалися свідоцтва.

У 1886 р. вийшов наказ про призупинення набору до ВЖК, а після 1889 р. функціонували лише Санкт-Петербурзькі курси. Такий стан не влаштував на той час вже

сформований контингент учнівського та викладацького складу курсів, але чисельні спроби відновити їх діяльність не були успішними. Тоді активізуються громадські товариства жінок, які домагаються повернення практики публічних лекцій в університетах. Молоді жінки масово їхали на навчання до Петербургу, виїздили за кордон. Ось як писала в своїх споминах Катерина Антонович, художниця і громадська діячка: «Учитись дуже хотілось і я починала мріяти про поїздки на вищі курси до Петербургу чи за кордон, бо тоді ще жінкам не дозволявся вступ до університетів та інших високих шкіл. І думаєш, які щасливі теперішні дівчата, що можуть вступати до університетів» [3, 29]. Такий стан справ продовжувався близько 20 років, аж до 1905 р., коли відбулась Перша російська революція, загальним досягненням якої була більша демократизація суспільного життя та обмеження самодержавства. Тоді у 1906 р. відновили свою діяльність Київські ВЖК, а також розпочали свою діяльність ВЖК у Харкові і Одесі. Після 1905 р. також набувають поширення приватні вищі жіночі курси, серед яких Київські ВЖК А.В.Жекуліної, Київські вищі жіночі історико-філологічні курси професора М.Довнар-Запольського та інші [1, 291]. Крім традиційних історико-філологічного та фізико-математичного відділів на курсах тепер відкривались також юридичні, комерційні та медичні відділення. Після відновлення роботи курсів, кількість бажаючих навчатись зростала. Зоя Тулуб, яка вступила на перший курс у 1909 р, згадувала: «На наше слов'яно-руське відділення було прийнято близько 300 осіб, тому в тісному приміщенні курсів, які займали тоді два чотириповерхових корпуси був справжній натовп» [2, 244]. Найчастіше після закінчення курсів жінки працювали на освітній ниві, викладали в народних школах, гімназіях.

Отже, з розвитком суспільства освічена жінка перестала бути унікальним явищем і тепер вже значна кількість молодих дівчат хотіли отримати вищу освіту. В 1916 р. уряд Російської імперії дозволив університетам прийом жінок на вільні вакансії, приблизно тоді ж випускниці курсів були зрівняні в правах до студентів. ВЖК як окремий вид закладів освіти продовжували свою діяльність до створення СРСР, після чого жінки отримали право вступати до реформованих, тепер вже радянських, університетів.

Отже, розвиток вищої жіночої освіти на теренах України був зумовлений зростаючою потребою жінок в економічній незалежності, поширенням ліберальних поглядів в суспільстві. Однак, вища жіноча освіта так і не отримала великого поширення через утиски влади, складні політичні та економічні умови.

Список використаних джерел:

1. Драч О. О. Вища жіноча освіта в Російській імперії другої половини XIX – початку XX ст. [Текст]: монографія / О.О. Драч; науковий редактор проф. В.В. Калініченко; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: „Вертикаль“, ПП Кандич С.Г., 2011. – 532с.
2. Зинаида Тулуб. Моя жизнь / [сост. Б. В. Клименко; вступ ст.: Б. Клименко, С. Тулуб]. — К.: Київ; Париж; Дакар, 2012. — 432 с.
3. Антонович К. З моїх споминів. Ч 2 / Катерина Антонович ; Укр. Вільна Акад. Наук. — Вінніпег : Накладом Укр. Вільної Акад. Наук, 1966. — 80 с.

Науковий керівник: к. пед. н., доцент Лещенко І. Т.